

et ad restitutionem teneri; jus enim non habent sive ad pensiones gubernii, sive ad parochiarum supplementa, nisi in quantum officia sibi præscripta fideliter adimplent, si legitime non impediantur.

Bona quæ passim ecclesiis in perpetuum donantur, vel quibus seminaria dotantur aut in futurum dotanda sunt, vere ecclesiastica judicari debent; non enim personis, sed ipsis ecclesiis aut seminariis appropriantur.

Hic quærendum esset an et quando servi dominium habere possint; sed cum status servitutis in Gallia amplius non existat, quæstionem istam prætermitemus.

Alia moveri posset quæstio de religiosorum dominio; verum illam sufficienter tractavimus in præcedenti volumine, ubi de *Voto paupertatis*.

§ III. — De objecto dominii.

Hic de variis bonorum speciebus, quæ sub dominio hominis cadere possunt, agitur.

Certum est 1^o omnia bona in prima rerum origine fuisse communia; Adamo enim et posteritati ejus terram, absque ulla divisione, Deus concessit. Hæc communitas dicitur negativa, quia nullum supponit jus commune realiter existens, nec proprietatem individualement excludit.

Certum est 2^o quamdam bonorum divisionem etiam primo tempore factam fuisse, ita ut bona unius non essent alterius: sic Abel dicitur obtulisse Deo munera de primogenitis gregis sui. Gen. IV, 4.

Certum est 3^o divisionem bonorum fuisse legitimam et sapientem. 1^o Legitimam; Scriptura sacra enim eam refert et approbat, loquens, v. g., de divisione inter viros sanctissimos, ut Abraham et Loth, de emptionibus, donationibus, etc., et ita omnes consenserunt. 2^o Sapientem; si enim Abraham et Loth communiter habitare nequiverint eo quod substantia eorum multa esset et quasi indivisa, quid inter alios minus pios futurum fuisset? quot bella, dum unusquisque rem communem, ea utendo, suam facere voluisset!

Aliunde agri remansissent inculti; si enim homo tardus ad laborem, non raro propria negligit, quanto magis communia neglexisset! Ergo. Hinc procul rejicienda sunt systemata *J.-J. Rousseau*, et eorum qui dicuntur *Saint-Simoniens* et *Communistes*, jam in philosophia confutata.

Certum est 4^o res omnes sublunares, humanis usibus idoneas, quæ occupari possunt, sunt utiles, nec usus inexhausti, ut aer, ventus, etc., dominio hominis jure naturæ subjici posse: nam hæc omnia propter hominem a Deo facta sunt. Res illæ sunt corporeæ vel incorporeæ. Corporeæ seu sensibiles dividuntur in bona mobilia et in bona immobilia. Bona mobilia ea sunt quæ moveri possunt, sive per se, ut equus, sive extrinsece, ut pecunia. Alia sunt fungibilia, ut panis vel pecunia; et alia non fungibilia, ut vestes. Bona immobilia ea sunt quæ transferri nequeunt, sive ex natura sua, ut ager, sive ex destinatione, ut jumenta alicui prædio annexa. Vide *Cod. art. 517* et seq.

Res incorporeæ sunt jura pretio æstimabilia quæ sub sensibus non cadunt, ut jus per agrum transeundi, jus pensionem percipiendi, hæreditatem colligendi, proprietatis litteraria, diploma inventionis (*brevet d'invention*), etc.

De his posterioribus, dici posset quod, quando scripta aut inventa publica fiunt, quisque ea intelligit et sic vere sua facit, unde jure naturali non possunt perfectum et exclusivum dominium constituere: hoc in se certum videtur; sed non minus inconcussum est quod auctoribus et inventoribus, societas, titulo compensationis sumptuum, remunerationis et gratitudinis, hujusmodi pro tempore dominium circa fetus ingenii sui concedere possit.

Certum est 5^o hominem dominium habere indirectum et utile in vitam et membra sua; illis enim absque cujuscumque injuria, prout sibi placet, uti potest. Ergo.

Superest igitur ut expendamus an homo dominium habeat directum 1^o in vitam suam, 2^o in famam suam, 3^o utrum dominium habere possit in alterum hominem.

1^o Homo non habet dominium directum et absolutum in vitam suam neque in membra, nisi pro servanda vita.

Prob. Sap. xvi, 13 : Tu es, Domine, qui vitæ et mortis habes potestatem. Unde sic : Auctor sacer loquitur de potestate vitæ et mortis tanquam de attributo Deo speciali : atqui hæc potestas attributum Deo speciale non esset, si homo dominium haberet, etc. Ergo.

2° *Ratione.* Homo seipsum propriis manibus occidere non potest quin injuriam faciat Deo et communitati : Deo cujus est servus, servus enim non potest propria voluntate servitium domini sui abjicere ; communitati cujus est pars, et ad quam ipse, in quocumque sit statu, pertinet ; hujusmodi autem injuria certe nec Deo, nec communitati licite fieri valet : atqui tamen seipsum occidere posset, si perfectum et absolutum in vitam suam haberet dominium : ergo. Pariter directum et absolutum non habet dominium in membra sua, quæ omnia, pro modo suo, ad constituendam vitam concurrunt ; sed, cum illa subordinentur ad corpus, sicut partes ad totum, de illis ad servandam vitam disponere licet.

3° Homo dominium, aliquo modo tamen ligatum, habet in famam suam ; ex omnium enim consensu, potest eam propriis laboribus comparare, vel in periculum conjicere ; vel injuste læsam in judicio tanquam rem suam repetere, vel se ipsum infamare, v. g., ad petendum consilium, ad humilitatem acquirendam, ad superbiam coercendam, ad misericordiam Dei commendandam, ad famam alteri restituendam, et, nisi hæc infamia alicui noceat, nemo de tali agendi ratione, tanquam de injuria sibi illata, legitime conqueri potest. Qui tamen sine rationabili causa graviter se infamaret, eodem modo peccaret ac qui bona sua sine prudentia administraret, et eo gravius quo melior est fama, quæ bonis fortunæ longe præstat ; ille adhuc gravius peccaret, cujus fama ad gloriam Dei vel utilitatem proximi necessaria esset. Ergo.

4° Homo habere potest dominium in alterum hominem, adeo ut licite possit eum emere, vendere vel illo ad laborandum uti, non vero aliter.

Prob. Si homo perfectum habere non posset dominium in alterum hominem, certe quia illud jure naturali, vel

jure divino, vel jure civili, vel jure ecclesiastico prohiberetur : atqui nihil horum dici potest.

1° *Non jure naturali.* Si enim status servitutis jure naturali prohiberetur, maxime quia omnes homines jure naturali sunt æquales et liberi : atqui hæc ratio non impedit quin fieri possint servi : nam omnia bona erant communia, et tamen legitime divisa et facta sunt uniuscujusque propria : eodem modo libertas de qua hic agitur, scilicet jus ad operas, est quasi bonum negativum quod, sicut et possideri, sic amitti et alienari potest : ergo *a pari*, etc.

Præterea, fieri potest ut aliquis seipsum libere in servitutum redigat, vel ut aliqua sit ratio sufficiens propter quam libertate sua privetur, v. g., 1° *jus belli* ; hostes enim qui capiuntur, retineri possunt ut victi : ergo etiam retineri possunt ut servi ; 2° *delictum* ; nam in punitionem delicti licet aliquem damnare ad mortem, *a fortiori* et ad servitutum. Nihil impedit quin exstent servi *a nativitate* ; nam dominus qui matrimonium servorum suorum prohibere potuisset, illud permittere potest ea conditione ut liberorum opera et fructus ad se pertineant. Liberi autem conqueri non possunt injuriam sibi fuisse illatam, quia melius est eos sic esse quam non esse. Ergo 1°, etc.

2° *Non jus divinum.* Nam si jus divinum servitutum improbare, lex illa reperiretur in Veteri, vel in Novo Testamento : at in neutro reperitur ; imo in utroque supponitur servitutum esse licitam : in Veteri, Exod. xxi et Levit. xxv ; in Novo autem, I Tim. vi, 1. Ergo.

3° *Non jus civile.* Nam multis temporibus jus civile servitutum in regionibus nostris permisit, etiam nunc illam in aliis regionibus permittit : ergo non ut illicita in se a jure civili habetur, nec, ubi est prohibita, ut talis interdicitur. Ergo 3°.

4° *Denique jus ecclesiasticum* servitutum non prohibet, nam variis in locis juris canonici de servitute disseritur, et semper e contra illam licitam esse supponitur : ergo 4°, etc. Aliunde, etc. Ergo 4°.

Religio Christiana invenit servitutum ubique existentem ; illam non prohibuit ; servos ad fidelitatem, obedientiam

et patientiam, dominos autem ad misericordiam et benignitatem hortata est, sicut et nunc hortatur. Constanter simul, sed magna cum prudentia, usum parum veræ charitati congruentem illique, imo et ipsi justitiæ, propter abusus, sæpe adversum, amovere enixa est; sic multum servorum conditionem allevavit, et ad perfectam eorum emancipationem non parum contulit.

Quæritur 1º utrum servis fugere liceat.

R. Servi a nativitate, vel qui seipsos vendiderunt, vel ab alio juste venditi sunt, vel promiserunt se nunquam fugituros, sine injustitia fugere non possunt; legitimus enim tunc in favorem possessoris adest contractus: hujusmodi autem contractus sine injustitia violari non potest. Ergo.

Servi tamen qui a dominis excitarentur ad peccatum et gravè periculum consentiendi incurrerent, vel inhumane tractarentur, licite fugere possent; domini namque in eo casu potestate sua manifeste abuterentur et jus obedientiam exigendi non haberent: si vero domini suam agendi rationem mutarent, tunc servi ad illos redire tenerentur.

Qui jure belli vel in pœnam alicujus delicti redacti sunt ad servitutem, in foro conscientiæ damnandi non essent, si secluso alterius damno, fugerent, juxta id quod in Tractatu de *Legibus*, cum *S. Th.* et plerisque theologis, docemus, ubi de pœnis.

Quæritur 2º utrum commercium *Nigrorum* sit licitum.

R. Commercium *Nigrorum*, quamvis lugendum, absolute tamen posset licitum esse, si tres adessent conditiones omnino necessariae, scilicet 1º ut justo titulo libertate sua priventur; 2º ut nulla sit fraus neque dolus ex parte mercatorum; 3º ut humano modo tractentur.

Prob. Positis tribus his conditionibus, commercium *Nigrorum* est licitum, si nec humanitati, nec religioni, nec æquitati naturali repugnet: atqui, positis tribus prædictis conditionibus, commercium *Nigrorum* nec humanitati, nec, etc., repugnat:

1º *Non humanitati*; solummodo enim usus vitæ et mem-

brorum venditur: porro usus vitæ et membrorum sub dominio hominis cadere potest: ergo.

2º *Non religioni*; siquidem *Nigri* sub Christianis in servitutem redacti, veram religionem facilius edoceri possunt, quam si liberi in religione sua mansissent.

3º *Non æquitati naturali*; nam, juxta hypothesim nostram, venduntur ab eis qui potestatem habent eos vendendi; et minime repugnat alios esse dominos, alios vero servos; si enim, ut ait Grotius, « nemo a natura servus » est, nemo a natura habet ut non serviat. » Ergo. Ita *Collator Andeg.*, t. 2, des *États, Theol. Cenom.*, etc.

Cum autem tres supradictæ conditiones fere nunquam reperiantur, vix accidere potest ut qui tale commercium exercent, damnabiliter non peccent.

Recentiores nostri pseudosapientes Romanam Ecclesiam calumniati sunt, falso dicentes quod tristi ac dolendo *Nigrorum* commercio nimis faverat: nunquam enim positive illud approbavit; nunquam ad illud directe vel indirecte homines impulit. Non quidem *Nigros* in servitutem jam redactos ad rebellionem adversus colonos excitavit, ut plures philosophiæ et humanitatis furibundi præcones: at semper et ubique nihil non molita est ut miseriam eorum existentiam mitiorem atque tolerabiliorem redderet, ut principiis veræ religionis eos imbueret, et ad meliorem vitam feliciter perduceret; quod constat ex plurimis monumentis, et præsertim ex *Constit. In supremo apostolatus*, die 3 decembris 1839, à Gregorio XVI, sanctæ memoriæ, ad episcopos catholicos directa, in qua Pontifex, zelo charitatis accensus, quantum prudentia et sapientia permittunt, dolendum illud commercium *Nigrorum* ipsorumque servitutem, impedire conatur. Hæc constitutio legi potest in diario dicto *Ami de la Religion*, n. 3219.

§ IV. — Quibus modis dominium acquiri possit.

Dominium acquiri potest vel per contractum, vel extra contractum. Ut per contractum olim acquireretur, legiti-

mus requirebatur titulus et rei traditio; nunc autem, secundum novas leges, requiritur et sufficit titulus legitimus, ut in *Tractatu de Contractibus dicemus*.

Varii sunt modi quibus dominium acquiri potest extra contractum: præcipui sunt occupatio, inventio et præscriptio, de quibus in tribus sequentibus dicturi sumus sectionibus; deinde de minus præcipuis obiter in sectione quarta dicemus.

SECTIO PRIMA. — De occupatione.

Licet honorum divisio in prima rerum origine facta fuerit, quædam tamen semper remanserunt communia, ut fera in sylvis, aves in aere, pisces in aquis maris et fluminum, lapilli in profundo aut in littore maris, thesauri in sinu terræ, etc.

Bona quæ nullius sunt, ad primum occupantem pertinent, nisi leges aliter statuunt; illa enim bona ad primum occupantem pertinere merito dicuntur, quæ sine ullius injuria a quocumque occupari possunt: atqui bona quæ nullius sunt, a quocumque possunt, etc. Ergo.

Diximus nisi leges aliter statuunt; si enim leges aliter statuunt, jam illa bona occupari non possunt quin alteri fiat injuria, siquidem leges jus tribuunt illi in cujus gratiam existunt.

In jure novo statuitur res dominum non habentes ad rempublicam seu ad gubernium pertinere. *Cod. civ. art. 713.*

Quædam tamen sunt res ad usus hominum creatæ quæ a nemine, ne a principe quidem, possideri possunt, ut aer, lumen, aquæ fluminum, etc., sed omnibus communes semper remanent, ut ipse Codex civ. agnoscit. art. 714, et generalissimus usus determinavit plurimarum rerum occupationem dare proprietatis titulum. Sic conchæ in littore maris jam collectæ, lapides jam coærvati ad collectores pertinent, etc.

Plurimæ occurrunt difficultates circa animalium occupationem. Animalia vero triplicis distinguuntur generis;

alia enim sunt fera, alia cicurata et alia mansueta seu domestica: de his separatim dicendum est.

1^o Animalia fera, sive terrestria, ut lepores, cuniculi, etc., sive volucres qui libere in aere volant, sive pisces in mare et fluminibus nantes, fiunt primi occupantis, servatis tamen legibus circa venationem et piscationem specialiter existentibus; hæc enim animalia ad nullum proprie pertinent: licite ergo primi fiunt occupantis.

Sed nonnullæ in Gallia speciales existunt leges quæ tempus et modum quo venari aut in fluminibus piscari liceat determinant, *Cod. civ. art. 715*: leges autem quæ non sunt evidenter injustæ, in conscientia et sub peccato obligant. At dici non potest leges circa venationem et piscationem evidenter injustas esse: quicumque ergo venari aut piscari volunt, illas observare tenentur. Circa venationem vide legem 30 aprilis 1790, decretum 11 julii 1810, *Bulletin*, n. 5729, et præcipue legem novissime latam 3 maii 1846.

Hinc 1^o venari non licet absque legali permissione, dicta *port-d'armes*. An autem mortaliter peccet qui sine hac permissione venatur, non dicimus. Multo saltem tutius est dictæ legis dispositioni se conformare, sed qui licentiam legalem petere omisit, ad solvendum pretium hujus licentiæ, ante sententiam judicis non tenetur, quia contra justitiam commutativam non peccavit.

Hinc 2^o in alterius fundo venari non licet sine expresso vel rationabiliter præsumpto ejus consensu, siquidem juxta leges, unusquisque jus venationis in fundum suum habet. Qui tamen contra leges istas venatus esset, ad prædarum restitutionem non teneretur; cum enim hæc animalia ab uno loco in alium libere transeant, ad nullum proprie pertinent; secus, si in laqueo deprehensa inveniuntur, aut si graviter vulnerata certo ab eo qui ea vulneravit capienda forent; tunc enim suam libertatem amiserunt et jam occupari inceperunt.

Hinc 3^o retibus piscari non licet in navigabilibus fluminibus; jus enim in illis fluminibus piscandi pretio locatur. Projectili linea, non vero dormiente, in illis piscari

olim licebat : non videtur hanc dispositionem fuisse mutatam. Cæterum speciales consulantur leges, tum circa flumina navigabilia, tum circa minores rivos. Citatur *Avis du conseil d'État approuvée le 30 pluviôse an XIII, au Bulletin des lois*, n. 932.

Jus in fluviis non navigabilibus piscandi ad eos solos quorum proprietates sunt adjacentes, pertinet, et ab ipsa proprietate separari non potest. *Avis du conseil d'État du 19 avril 1811.*

Qui contra leges piscarentur, peccarent quidem, sed ad restitutionem piscium non magis tenerentur quam venatores ad restituendam prædam occisam aut captam : utriusque tamen tenerentur reparare notabile damnum quod venando aut piscando intulissent. v. g., magnam quantitatem prædarum vel piscium capiendo, destruendo, dispergendo, etc., tunc enim jus venandi et piscandi minoris sit pretii. Item, si grave et notabile damnum aliunde inferatur, v. g., si segetes graviter conculcentur, sepes evellantur, etc. Qui hujusmodi damnum inferunt, illud reparare tenentur ; unusquisque enim jus stricte dictum habet ut tale sibi non inferatur damnum. Ergo.

Qui feras muro aut sepe circumclusas occideret, qui pisces in vivario vel in stagno et a fortiori in rete caperet, hæc restituere teneretur animalia ; nam libertatem suam amiserunt, ac proinde ad illum pertinent cujus est rete, stagnum vel vivarium.

Si libertatem recuperassent et probabiliter a domino comprehendi jam non possent, ad primum occupantem pertinerent, perinde ac si nunquam capta fuissent.

Idem dicendum est de examine apum : quandiu dominus illud prosequi non cessavit, habet jus illud reclamandi et apprehendendi : secus, examen ad proprietarium fundi in quo requiescit pertinet. *Toullier*, t. 3, p. 237, et t. 4, p. 51, citans *la loi du 6 octobre 1791*. Attamen, si dominus fundi apes istas nondum occupavit, qui eas apprehenderet, non magis contra justitiam peccaret, quam si nidos avium in arboribus vicini positas tolleret. Vide *DD. Gousset*, in art. 714, n. 4.

2º Animalia cicurata, id est, quæ ex feris fiunt mansueta, aut quasi mansueta, sicut columbæ in columbario, cuniculi in garena, etc., ad dominum columbarii, garenæ, etc., pertinent : hæc ipsa ratio dictat ; imo animalia ista in jure novo bona immobilia reputantur. *Cod. civ. art. 514.*

At si columbæ ex uno columbario in aliud columbarium, cuniculi ex una garena in aliam, pisces ex uno vivario vel stagno in aliud transeant, ad dominum posterioris columbarii, garenæ, vivarii aut stagni pertinent, modo illecebris allecti non fuerint. *Cod. civ. art. 564.*

Si columbæ aut cuniculi vicinis graviter noceant, eos abigere licet : si ad avertendum damnum illos abigere non sufficiat, videtur licitum ea occidere, præsertim cum jus columbarii aut garenæ nunc titulo oneroso non existat, nec titulo gratuito, sed unusquisque jus habeat columbas aut cuniculos in fundo suo tantum alendi, non autem in vicinorum agris.

3º Si animalia cicurata ad dominum ita pertineant ut sine injustitia auferri nequeant, multo magis et animalia domestica, ut patet.

Qui hæc igitur animalia quolibet modo caperet, qui eorum lanas, plumas, ova, pelles, pilos, etc., sibi appropriaret, ea restituere teneretur. Pariter qui partem ovis, v. g., e faucibus lupi eripisset, eam domino reddere deberet. Facile tamen crederemus animalia quæ magni non sunt pretii, ut gallinas, anseres, etc., occidi posse, quando graviter nocent, et aliter a damno inferendo averti nequeunt ; sed eorum cadavera semper domino relinquere debent.

Fodinæ et lapidicinæ jure naturali ad dominum fundi pertinent ; nam dominus titulo proprietatis jus habet, non solum in superficiem fundi sui, sed in profundum usque ad centrum terræ : attamen, juxta jus novum, fodinas metallicas, carbonarias, salinacidas, etc., effodere aut effossas continuare sine permissione gubernii non licet. *Loi du 21 avril 1810 (Bulletin des lois, n. 5401), citée par Delvincourt*, t. I, p. 327, édit. in 4º, et par *Toullier*, t. III, p. 102.

Omnes aliæ fodinæ, v. g., cretaceæ, arenariæ, marmoreæ, etc., quæ jure positivo non sunt exceptæ, ad dominum fundi pertinent.

Quæritur quid sentiendum sit de iis qui ligna cædunt in sylvis, vel jumenta, v. g., equos, asinos, oves, etc., mittunt in pascua publica, sed prohibita.

R. 1^o. Qui ligna viridia et notabilis pretii cædunt in sylvis, sive ad privatos pertineant, sive ad principem, sive etiam ad communitatem, cujus sunt pars, ad restitutionem tenentur; injustum quippe damnum inferunt, aut privati aut etiam communitati, quæ legitime invita est in eo quod unus de communi bono propria auctoritate disponat.

R. 2^o. Pauperes qui ligna minoris pretii cædunt in sylvis, v. g., ligna sicca vel parva virgulta, qualia sunt gallice *les genêts, la bourdaine, la bruyère*, etc., pro sua gravi utilitate et necessitate, non peccant nec ad restitutionem tenentur; nullum enim fere damnum dominis sylvarum inferunt, aut domini rationabiliter non sunt invitati, et aliquo modo consentiunt; quotidie enim vident aut saltem non ignorant hujusmodi ligna ex sylvis suis auferri, et non obstant. Ergo. Ita generaliter theologo.

Idem dicendum esse nobis videtur de pauperibus qui in agris et in sepibus quædam minuta ligna sicca pro gravi necessitate sua colligunt, si ea colligendo, aliud damnum non inferant, v. g., sepes divellendo, nam domini tunc rationabiliter invitati esse non possunt. Secus ratiocinandum est de iis qui ligna notabilis valoris auferunt, v. g., brachia quercuum cædunt vel frangunt, alias arbores præsertim fructiferas evellunt, juniora succidunt ligna quæ pretiosiora futura fuissent, etc.

Diximus pauperes nam rationabiliter invitati essent domini, si divites hujusmodi ligna vel etiam sicca cæderent atque auferrent.

Diximus pro sua gravi necessitate; non videntur enim facile excusandi pauperes qui talia colligunt ligna sive in locis campestribus, sive in sylvis, ut ea vendant, nisi alio modo vivere non possint, aut nisi domini illud cognoscant et impedire non curent.

Quod de lignis dicitur, per proportionem dicendum est de pascuis. Duplicis generis distinguuntur pascua, pingua scilicet, id est quorum fructus colligi, conservari aut vendi possunt, et pascua vana, vulgo *vaine pâture*. Nemo pecora sua deducere potest in prioris generis pascua, nisi aut jus habeat, aut consensum domini obtineat vel rationabiliter præsumat. Pauperes autem domestica animalia mittere possunt in vana pascua, juxta consuetudinem in variis locis receptam.

SECTIO SECUNDA. — De inventione.

Quadruplicis generis distinguuntur bona qui inveniri possunt, scilicet thesauri, res nuper amissæ, bona derelicta et bona vacantia, de quibus in sequentibus punctis dicemus.

Punctum primum. — De thesauris.

Thesaurus definitur in novo Codice, art. 716: Res quæcumque abscondita vel infossa in quam nemo se jus habere probare potest, et quæ casu fortuito detegitur.

Jure naturali thesaurus ejus est qui eum detegit, quia antequam detegatur nullus, ne quidem proprietarius fundi, habet in eum dominium. Jure vero positivo, qui thesaurum in proprio fundo invenit, totum retinere potest; qui vero illum in fundo alterius invenit, vel terram ex consensu domini fodiebat, v. g., ad domum ædificandam, vel absque illius consensu: in priori casu, habet jus ad dimidiam partem thesauri, et altera dimidia pars ad proprietarium fundi pertinet. Item si casu omnino fortuito, v. g., transeundo per agrum, thesaurum inveniat. Si autem terram absque consensu domini fodiendo, thesaurum inveniret, totum domino fundi reddere deberet, quia ex actione alteri injuriosa fructum licite percipere non posset. Ita veteres statuerant leges. *Delvincourt*, t. 1, p. 175 et 580, *édu. in-4^o de 1831*, et *Toullier*, t. 4, p. 40, putant judices se hanc veterum legum dispositionem sequi teneri, si hujusmodi casus ad eorum tribunalia deferretur.

Si vero thesaurus inveniatur in via publica, in littore maris, in fluminibus navigabilibus, aut in aliis fundis qui, juxta art. 538 Cod. civ., ad rempublicam pertinent, media pars ad principem deferenda est.

Si usufructuarius thesaurum in fundo cujus habet usumfructum inveniret, mediam partem retinere posset tanquam inventor, non vero tanquam usufructuarius; usufructuarius enim jus habet tantum ad fructus. *Cod. civ. art. 598.*

Proprietarius qui ex industria thesaurum in proprio fundo quaerit ac invenit, habet jus in totum ut inventor et proprietarius; usufructuarius sic ex industria agens, haberet jus in dimidiam partem tanquam inventor, juxta *Delvincourt*, quia injuriam non fecit domino, terram fundi cujus habet usumfructum fodiendo. Equidem posterior, scilicet usufructuarius, ex industria et sine consensu domini agens, ex ipsamet littera legis excluderetur; sed potius quaerenda est mens legis quae illi favet propter rationem modo expositam.

Observandum est essenziale dari discrimen inter eum qui thesaurum casu fortuito invenit, et eum qui ex intentione thesaurum inveniendi terram fodiebat; lex enim quae dimidiam partem thesauri domino fundi adscribit, est lex dirigens et non mere poenalis, ac proinde ante sententiam judicis obligat: lex autem quae domino fundi totum attribuit thesaurum de industria quaesitum et reperi- tum, est lex poenalis et ante sententiam judicis non obligat; ideo namque inventor ad totum reddendum in illo casu condemnatur, quia jus non habebat terram ita fodiendi in alterius agro: porro lex poenalis, quando poena est activa et gravis, ante sententiam judicis non obligat ut videre est in multis quae pro quibusdam criminibus lege decernuntur; juxta omnes, non est obligatio eas ante sententiam solvendi. Unde in eo casu, inventor ante sententiam judicis tenetur dimidiam partem thesauri domino reddere, sed alteram dimidiam retinere potest donec ad eam solvendam condemnatur. Ita *Lessius*, l. 2, c. 5, n. 59; *card. de Lugo*, d. 6, n. 112; *Sylvius*, t. 3, concl. 9, et

Billuart. Si autem de consensu domini thesaurum quaesisset, totum sibi retinere posset, quia injuriam ei non intulisset. Requiretetur tamen ut jus quaerendi thesaurum, non vero alias substantias, v. g., lapides, arenas, etc., obtinisset. Ita *Billuart* cum aliis.

Quaeritur 1^o an homo qui pretio communi emit agrum, suspicans thesaurum in eo esse reconditum, totum sibi retinere possit, si reipsa illum inveniat.

R. Totum retinere potest; valor enim rei non praecise ex majori aut minori utilitate vel bonitate ejus intrinseca pensari debet, sed ex communi hominum aestimatione: porro emptor agrum juxta communem aestimationem emisse supponitur: ergo, etc. Et vero thesaurus nondum repertus, ad dominum agri non pertinet, siquidem jure naturali nullius est. Ergo. *Ita communiter theologo.*

Qui autem thesaurum inveniens, illum reconderet et agrum emeret, mediam partem tantum sibi retinere posset, quia media pars ejus ad dominum fundi pertinet, statim ac repertus est.

Quaeritur 2^o an opifex qui in angulo parietis, vel in arca veteri, aut in veste summam pecuniae invenit, illam aut illius partem sibi retinere valeat.

R. Vel quaedam adsunt vestigia quibus prudenter judicatur hanc pecuniam ad talem personam vel familiam pertinere, vel nulla exstant hujusmodi vestigia. Si adsint, tota pecunia reddi debet; habet enim dominum. Si nulla hujusmodi sint vestigia, ex definitione novi Codicis, haec pecunia ut thesaurus haberi debet, ac proinde media pars ejus ad inventorem et altera pars ad proprietarium pertinet. Sic *Lessius*, *card. de Lugo*, in locis modo citatis. Qui bona fide emit arcam in qua gemmas vel pecuniam invenit totum sibi retinere potest, si nulla sint vestigia quibus judicari possit ad quem haec pertineant, quia est simul inventor et dominus. Ita *Lessius*.

Punctum secundum. — *De rebus amissis.*

Res amissae eae intelliguntur quae involuntarie perditae sunt, et dominum adhuc merito judicantur habere.

Certum est 1^o apud omnes, res istas reddendas esse domino, si inveniri possit; nam res clamat domino.

Certum est 2^o etiam apud omnes, inventorem debere dominum inquirere cum diligentia eo majori quo res reperta majoris est pretii; hoc enim præceptum charitatis exigit, et, juxta plures, quasi-contractus proveniens ex eo quod, rem arripiendo, eam subtrahit eis qui forte tales fecissent inquisitiones; per suam ergo negligentiam jus domini læderet. Illa vero inquisitio cum expensis domini rei amissæ faciendæ est: sed, inquisitione diligenter facta, si dominus non appareat, quid faciendum est?

In Codice civili, art. 717, statuitur jus in res hujusmodi legibus particularibus determinandum esse.

D. *Delvincourt*, t. 1, p. 580, testatur se nullas hujusmodi leges cognoscere, et probabilius judicat res inventas, post tres annos, fieri inventoris, si dominus non compareat: hoc autem satis supponere videntur Codicis civilis art. 2279 et 2280, in quibus statuitur quod, si dominus rem suam intra tres annos repetat, inventor eam reddere teneatur, seu potius quod dominus rem suam apprehendere possit intra cujuscunque manus eam reperiat: si ergo dominus non compareat, inventor potest eam retinere. Hæc quidem pro foro externo.

Si speciales de quibus fit mentio in art. 717 revera existant leges, non dubium est quin sequendæ sint; ex hypothese vero quod non existant, potestne inventor, facta sufficienti ad dominum inveniendum diligentia, rem inventam sibi retinere?

Sepositis legibus positivis, omnes fere theologi censent rem sic inventam jure naturali pauperibus erogandam, vel in alios usus pios impendendam esse. Sic ratiocinantur: 1^o nulla est ratio cur dicatur rem amissam ad dominum jam non pertinere; porro jus naturale dicat rem istam secundum voluntatem domini rationabiliter præsumptam impendendam esse: at rationabiliter præsumitur dominum velle ut res sua perdita pauperibus erogetur, vel in pios usus impendatur, ut pote ipsi magis proutura. Sic communiter doctores, conscientiarum directores et in praxi fideles. Ergo.

Alii autem recentiores cum *D. Soto* putant inventorem jure naturali rem retinere posse; nam 1^o rationabiliter præsumitur dominum velle ut inventor eo modo de re sua disponat, quo ipse de re aliena inventa disponere vellet; 2^o præsumitur dominum velle ut inventor, post inquisitiones diligenter factas, rem faciat suam, sicque omnes ad colligendas res amissas et faciendas inquisitiones alliciantur; 3^o præsumitur velle ut inventor de re sua eo modo disponat quo facilius poterit eam recuperare: at facilius eam recuperare poterit, si in manibus inventoris remaneat, quam si pauperibus distribuatur; 4^o tandem, res, domino non apparente, æquiparanda est thesauro, et in communitatem negativam recidit.

Rationes posterioris sententiæ non videntur firmæ: si enim res inventa ecclesiæ, xenodochio, seminario, etc., tradatur cum obligatione eam reddendi domino apparenti, facillime a domino recuperari poterit; nec merito comparari potest thesauro dominum realiter non habente, moraliter non reperibili et ideo in communitatem negativam recidente, quod dici non potest de re amissa. Pars igitur tutior in praxi suadenda, imo et exigendum est, præsertim si de valore notabili agatur, ut res inventa sic alicui detur communitati cum onere eam reddendi, si dominus appareat. Ipse *Soto* non nisi dubitanter et hæsitando suam proponit opinionem, eamque comparatione cum thesauro probat, quod non est accuratum.

Inventor nullum habet titulum ad mercedem exigendam pro re inventa domino reddenda, nisi aliquid pretio æstimabile fecerit. Attamen, si quid ultro promissum fuerit inventori, debetur ex fidelitate, et probabiliter ex justitia. Libere oblatum, sive adfuerit promissio, sive non, procul dubio acceptari potest.

Quæritur quid sit agendum, si postquam res ab inventore fuit consumpta, vel in pios usus impensa, dominus compareat.

R. 1^o. Inventor qui graviter neglexit dominum inquirere, pretium rei et damnum ex destructione ejus secutum reparare tenetur; quamvis enim contra charitatem

tantum peccaverit, dominum inquirere negligendo, justitiam commutativam læsit rem alienam temere destruendo, vel aliis donando, nisi ex bona fide agens, a peccato gravi excusatus fuerit.

R. 2°. Si res adhuc existat, domino reddi debet, quia res, ubicumque sit, clamat domino. Attamen si vendita fuisset in foro publico, vel a mercatore res hujusmodi publice vendente, emptor eam reddere non teneretur, nisi pretio quo eam emit sibi soluto; ita enim lex positiva statuit, art. 2280, pro bono societatis, nempe ut emptores sufficientem obtineant securitatem. Dominus autem semper recursum ad venditorem habet.

R. 3°. Si post adhibitam sufficientem diligentiam, res consumpta sit quando dominus apparet, vel ipse inventor eam consumpsit, vel pauperibus erogavit, vel in alios pios usus impendit. Si eam in bona fide consumpserit, tenetur id domino reddere ex quo factus est ditior; si pauperibus, eam erogaverit, ad nihil tenetur, et pauperes id tantum restituere debent ex quo ditiores facti sunt; plerumque, ut patet, ad nihil tenentur et obligari possunt; si in alios usus pios illam impenderit, ecclesia, xenodochia, monasteria, etc., quibus fuit distributa, eam si adhuc existat, vel id quod eam repræsentat, si non existat, reddere debent; secus ad nihil tenentur. Ratio responsionum istarum est, quod res inventa non detur nisi sub conditione saltem implicita eam reddendi, si dominus compareat.

Punctum tertium.— *De bonis derelictis et vacantibus.*

Bona derelicta ea dicuntur quæ a domino relinquuntur vel abijciuntur cum intentione ut non sint sua.

Bona vacantia sunt ea quæ relinquuntur a personis sine hæredibus legitimis et absque testamento decedentibus.

Bona hæc tam derelicta quam vacantia nunc pertinent ad gubernium. *Cod. civ. art. 539 et 713.*

Inter bona derelicta aut vacantia computari non debent bona quæ in mare vel in flumina ad vitandum naufragium projiciuntur; hæc enim habent dominium: eorum

restitutio vel partitio specialibus regulis determinatur. (*Voyez un arrêté des Consuls, du 17 floréal an VII, au Bulletin des lois, n° 665. Cet arrêté renvoie à l'ancienne ordonnance de Louis XIV, de 1681, et à la loi du 13 mai 1791, relative à ces différentes espèces de choses trouvées sur les bords des fleuves, ou sur le rivage de la mer, et dites épaves. On peut voir encore un arrêté des Consuls du 10 thermidor an X, au Bulletin des lois, n° 1385.*)

In constitutione regia, mensis augusti anni 1681, distinguuntur res a mari productæ quæ ad neminem adhuc pertinuerunt, et res projectæ vel ex naufragio proventæ. Res prioris generis, ut gallice *le corail, l'ambre, les poissons gras ou à lard, tels que balaines, warsonius, veaux de mer, thous, souffleurs, etc.*, ad occupantem pertinent, si in mari capiantur vel ad littus industria ducantur: si vero in arena jacentes inveniantur, tertia pars ad inventorem pertinet et duæ aliæ partes ad fiscum regium.

Res autem quæ in mare projectæ fuerunt, vel ex naufragio proveniunt, si, ex fundo maris extractæ, intra duos menses reclamatæ non fuerint, ad extractorem pertinent, quales sunt anchoræ, quæ tempore naufragii projectæ, nullo notatæ sunt signo quo recognosci possent. Si agitur de aliis rebus mobilibus quæ e fundo maris extractæ vel in fluctibus repertæ fuerint, statim res illæ officariis maritimis declarari debent, et tertia pars ad extractores integra solvetur in specie vel in denariis: duæ aliæ partes proprietario eas intra annum et diem reclamanti reddentur; secus ad fiscum regium pertinebunt. Res vero quæ in ipsomet tempore naufragii salvarentur, domino integræ solvendæ essent, deductis solummodo expensis ad eas salvandas factis. Idem dicendum est de rebus in littore vel prope naves repertis et de ipsis navibus in terram ejectis: nihil debetur inventoribus, præter justam compensationem laboris.

Excipiuntur pecunia, gemmæ aliæque res hujus generis quæ apud cadavera submersorum inveniuntur; si intra annum et diem non repetantur, tertia pars ad inventorem pertinet et duæ aliæ partes, deductis impensis, ad fiscum regium. Vide *Toullier*, t. 4, p. 42, et seq.